

Metody Realizacji Języków Programowania

Marcin Benke

MIM UW

4 października 2010

Co to jest kompilator?

Program który tłumaczy programy w języku wyższego poziomu na kod maszynowy procesora (np 80x86, Sparc) lub maszyny wirtualnej (np. JVM).

Istnieje wiele podobnych klas problemów/programów, gdzie

- analizujemy dane wejściowe (zwykle tekst)
- tłumaczymy na inny “język”.

Co robi kompilator?

- Wczytuje program, zwykle jako tekst.
- Sprawdza poprawność i dokonuje *analizy* programu.
- Myśli chwilę.
- Generuje kod wynikowy (*synteza*).

Części kompilatora realizujące analizę i syntezę określa się czasem nazwami *front-end* i *back-end*

Analiza

- analiza leksykalna — podział na leksemy (“słowa”);
- analiza składniowa — rozbiór struktury programu i jej reprezentacja w postaci drzewa;
- analiza semantyczna — powiązanie użycia identyfikatorów z odpowiednimi deklamacjami; kontrola typów.

Każda z faz analizy powinna dawać czytelne komunikaty o napotkanych błędach

Trudne, ale bardzo ważne.

Faza analizy jest niezależna od języka docelowego.

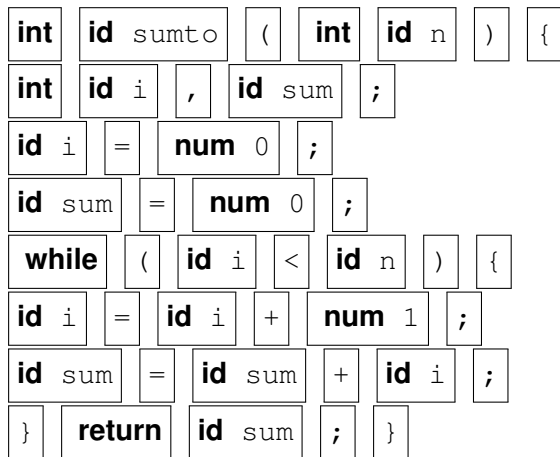
Przykład

Rozważmy prosty program w języku z rodziny C:

```
int sumto(int n)
{
    int i, sum;
    i = 0;
    sum = 0;
    while (i<n) {
        i = i+1;
        sum = sum+i;
    }
    return sum;
}
```

Analiza leksykalna

Dzielimy tekst na *leksemy*:

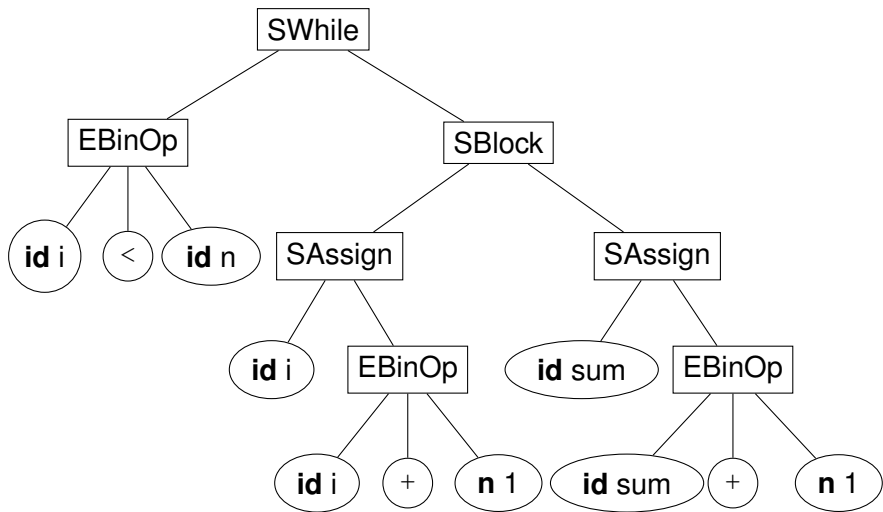
Analiza składniowa

Następnym krokiem jest kontrola poprawności składniowej programu. Składnię języka opisujemy zwykle przy pomocy gramatyki, np:

$$\begin{aligned} Stmt & ::= \mathbf{while} (Exp) Stmt \\ & \quad | \quad Var = Exp ; \\ & \quad | \quad \mathbf{return} Exp \\ & \quad | \quad \{ Stmts \} \\ & \quad \dots \end{aligned}$$

Analiza składniowa

Strumień leksemów zamieniamy na drzewo struktury:

Analiza semantyczna

- Analiza deklaracji
- Zapis informacji w *tablicy symboli*
- Kontrola poprawności użycia symboli i powiązanie z odpowiednimi deklaracjami (poprzez tablicę symboli).
- Kontrola (lub rekonstrukcja) typów.

Synteza

- Transformacja drzewa struktury do postaci dogodnej do dalszych przekształceń (kod pośredni)
- Planowanie struktur czasu wykonania (rekordy aktywacji, etc.)
- Ulepszanie kodu (“optymalizacja”)
- Wybór instrukcji
- Alokacja rejestrów
- Generacja kodu

Maszyna stosowa

- Argumenty i wyniki operacji na stosie

(+) Łatwo wygenerować kod z drzewa stuktury, np

```
genIntExp (EBinOp e1 op e2) = do
  genIntExp e1
  genIntExp e2
  intOp op
```

```
intOp "+" = emit "iadd"
```

(-) Trudno optymalizować

(-) Realne procesory nie są maszynami stosowymi

sumto dla maszyny stosowej (JVM)

```
.method public sumto()I
```

```
iconst_0  
istore_2  
iconst_0  
istore_3
```

```
L1:  iload_2  
      iload_1  
      if_icmpge L2  
      iload_2  
      iconst_1  
      iadd  
      istore_2  
      iload_3  
      iload_2  
      iadd  
      istore_3  
      goto L1
```

```
L2:  iload_3  
      ireturn  
.end method
```

sumto w assemblerze 80x86 (gas)

```
.globl sumto

sumto:
    movl    4(%esp), %ecx ; ecx = n
    xorl    %eax, %eax    ; eax = 0
    testl   %ecx, %ecx    ; ecx <= 0?
    jle     .L4           ; skok do L4
    xorl    %edx, %edx    ; edx = 0

.L5:
    addl    $1, %edx      ; edx += 1
    addl    %edx, %eax    ; eax += eax
    cmpl   %edx, %ecx    ; edx != n?
    jne     .L5           ; skok do L5

.L4:
    ret                                ; powrót
```

Plan wykładu

- Analiza leksykalna (dziś)
- Analiza syntaktyczna (4 wykłady)
- Analiza semantyczna (2 wykłady)
- Kolokwium
- Środowisko czasu wykonania
- Generacja kodu
- Optymalizacja (2 wykłady)
- Obsługa wyjątków
- Zarządzanie pamięcią
- Kompilacja języków funkcyjnych

Materiały

- <http://moodle.mimuw.edu.pl>
- <http://www.mimuw.edu.pl/~ben/Zajecia/Mrj>
- <http://wazniak.mimuw.edu.pl>
- A.V. Aho, M.S. Lam, R. Sethi, J.D. Ullman, Compilers: Principles, Techniques, and Tools, 2/E (w języku polskim dostępne jest tłumaczenie poprzedniego wydania: Kompilatory. Reguły, metody i narzędzia, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 2002).
- Materiały do wykładu pojawiają się sukcesywnie na **moodle.mimuw.edu.pl**
- Ostateczna wersja notatek **po wykładzie**.
- Kontakt ze mną: **ben@mimuw.edu.pl**
- Konsultacje czwartki 1400-1530 pokój 5750, prosze się umawiać.

Sprawy organizacyjne

Wykład+ćwiczenia

Kolokwium pod koniec listopada na wykładzie (kolokwium poprawkowe w styczniu, prawdopodobnie w sobotę).

Laboratorium: piszemy kompilator dla prostego języka

- Na ocenę **dst** — front-end + back-end dla VM.
- Na wyższą ocenę — rozszerzenia języka, optymalizacje lub generacja kodu dla konkretnego procesora.
- Wiele możliwości, szczegóły później.

Obecność (i aktywność!) na zajęciach jest wskazana. Prowadzący mają prawo (a nawet obowiązek) skreślić osoby, które opuszczą bez usprawiedliwienia zbyt wiele zajęć.

Proszę zadawać pytania!

Sondaż

- Czy jest ktoś, kto nie chodził na JPP?
- Jaki jest preferowany język programowania:
 - ▶ C/C++
 - ▶ Java
 - ▶ Haskell
 - ▶ *ML
 - ▶ Python
 - ▶ Lisp/Scheme/Clojure
 - ▶ inny

Analiza leksykalna

- Rodzaje leksemów
- Struktura leksykalna języka
- Analizatory leksykalne
- Generatory analizatorów leksykalnych
Flex, Alex, Jlex, . . .

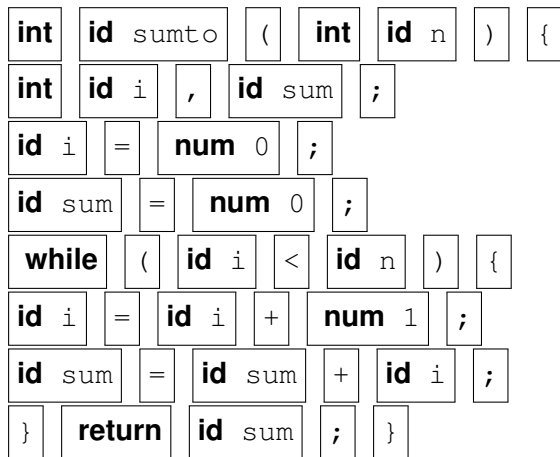
Ta część kompilatora nazywana jest *analizatorem leksykalnym*, lub w skrócie *lekserem*

Podstawowe rodzaje leksemów

- Słowa kluczowe, np. `for`, `do`
- Identyfikatory, np. `Foo`, `foo`
- Operatory, np. `++`, `>>=`
- Literały, np. `3.14`, `'\n'`, `u"Gzegżółka"`
- “znaki przestankowe”, np. `{`, `;`

Analiza leksykalna

Dzielimy tekst na *leksemy*:

Leksemy

- Niektóre leksemy mają wartość semantyczną, np. `id i`, `num 1`
- Można opisać przy pomocy wyrażeń regularnych, np.
`identyfikator = [a-zA-Z][a-zA-Z0-9]*`
- Można rozpoznać przy pomocy DFA.

Reguła najdłuższego dopasowania

Zwykle wyrażenia regularne opisujące leksemy pozwalają na kilka różnych podziałów tekstu na leksemy, np.

- `--a` \mapsto `-` `-` `id a` lub `--` `id a`
- `j23` \mapsto `id j` `num 23` lub `id j23`

Zawsze wybieramy *najdłuższe możliwe dopasowanie*. Drugi przykład pokazuje wyraźnie dlaczego.

Znaki takie jak spacja, TAB, koniec linii zwykle są pomijane, mogą jednak służyć do rozdzielania leksemów, np.

`a++3` **vs** `a + +3`

Leksem może przechowywać swoją pozycję (wiersz, kolumna) w pliku źródłowym, np. dla celów raportowania błędów.

W niektórych językach pozycje niektórych leksemów mogą wpływać na rozbiór i znaczenie programu (np. Python, Haskell)

Układ (Python)

Przykład (Python)

```
for a, v in attrs:  
    f(a, v)  
    self.output(' %s="%s"' % (a, v))  
  
self.output('>')
```

W tym przykładzie wcięcie determinuje zasięg pętli.

Układ (Haskell)

Znajdź szczegół różniący poniższe programy:

```
len xs = case xs of
  [] -> 0
  _:ys -> n+1
  where n = len ys
```

```
len xs = case xs of
  [] -> 0
  _:ys -> n+1
  where n = len ys
```

Układ (Haskell)

Pierwszy program odpowiada ciągowi leksemów takiemu jak:

```
len xs = case xs of {  
    [] -> 0 ;  
    _:ys -> n+1 where {n = len ys}  
}
```

Drugi zaś

```
len xs = case xs of {[] -> 0 ; _:ys -> n+1 }  
    where {n = len ys}
```

(i jest niepoprawny)

Komentarze

- Przeważnie są pomijane (traktowane jako odstęp).
- Czasem mogą zawierać wskazówki dla kompilatora (pragmy), np
`{-# OPTIONS -fglasgow-exts #-}`
- Dwa rodzaje: do końca linii i “nawiasowe”.
- Te drugie mogą być zagnieżdżane:

```
/* Socket* foo(Addr& a) {  
    /* TcpSocket *s; */  
    Socket s = new UdpSocket();  
    s->connect(a);  
    return s;  
} */
```

Język zagnieżdżonych komentarzy może nie być regularny, zwykle jednak jest rozpoznawany przez lekser przy użyciu dodatkowego licznika.

Lekser można napisać “ręcznie”...

...wystarczy zakodować wszystkie przypadki:

```
lexToken "" = (EOT, "")
lexToken s@(c:cs) = case c of
  c | isSpace c -> lexToken cs
  | isDigit c -> case lexInt s of
    (IntTok i, '.' : sfrac) -> lexFloat s
    x -> x
  | isLower c -> let (vid, rest) = span isIdentChar s
in case lookup vid keywords of
  Just keyword -> (keyword, rest)
  Nothing       -> (VarId vid, rest)
  | otherwise -> (ErrTok $ msg, rest) where
    msg = "Unexpected '" ++ [c] ++ "' in '" ++ word
    (word, rest) = span (not.isSpace) s
```

...

Generatory analizatorów leksykalnych

- Pisanie analizatora leksykalnego jest zwykle żmudne.
- Dlatego przeważnie jest on generowany automatycznie przez narzędzia takie jak Flex (C,C++), JLex (Java), Alex (Haskell), Ocamllex, C#Lex,...
- Narzędzia takie generują program realizujący automat rozpoznający leksemy na podstawie opisu złożonego z wyrażeń regularnych i przypisanych im akcji.

Ogólna postać definicji leksera

definicje

%%

reguły (wzorce+akcje)

%%

funkcje pomocnicze (w C)

W sekcji definicji mogą się pojawić definicje klas znaków, np.

CYFRA [0-9]

LITERA [A-Za-z]

a także deklaracje opcji Flexa oraz używanych dalej zmiennych i funkcji (te ostatnie muszą być wcięte lub ujęte między znaczniki `% {` i `% }`).

Wzorce

x	znak x
$.$	dowolny znak (oprócz $\backslash n$)
$[xyz]$	dowolny znak spośród x, y, z
$[abj-o]$	klasa znaków: a, b , od j do o
$[\wedge A-Z]$	dopełnienie klasy znaków
r^*	zero lub więcej r
r^+	jedno lub więcej r
$r?$	zero lub jedno r
$r\{2, 5\}$	r od 2 do 5 razy
$\{4\}$	r dokładnie 4 razy
rs	konkatenacja r i s
$r s$	r lub s
r/s	r w kontekście s
$\wedge r$	r na początku linii
$r\$$	r na końcu linii

Wywoływanie leksera: `yylex()`

```
lc.l
```

```
int lines = 0, chars = 0 ;

%option noyywrap
%%
\n      ++lines ; ++ chars ;
.       ++chars ;
%%

void main()
{
yylex() ;
printf("Lines: %d, chars: %d\n", lines, chars) ;
}
```

Opcja `noyywrap` powoduje, że lekser nie wywołuje `yywrap()` przy spotkaniu EOF, ale zakłada, że nie ma więcej plików do analizy.

Zawartość leksemu: zmienna `yytext`

```
%option main
int suma=0 ;
%%
[0-9]+      suma += atoi(yytext) ;
suma      printf("%d\n", suma) ;
\n
.          /* nic */
```

```
> ./dodaj
```

```
11
```

```
22
```

```
33
```

```
suma
```

```
66
```

Klasy znaków i wspólne akcje

```
%option main
CYFRA    [0-9]
         double suma=0 ;

%%
{CYFRA}+(\.{CYFRA}+)?  suma += atof(yytext) ;
^\\n                |
suma                printf("%g\\n", suma) ;
\\n
.                    /* nic */
```

Zawartość semantyczna leksemu: `yylval`

```
%{
#include "exp.tab.h"
%}
%option noyywrap
%%
[[:digit:]]+  {
                yyval = atoi( yytext ) ;
                return (int)NUM;
            }
.  { return (int)(yytext[0]); }
\n { return (int)'\n'; }
%%
```

Nazwa `yylval` nie ma znaczenia dla Flexa, jest tylko użyteczną konwencją, ale inne narzędzia (np. Bison) mogą na niej polegać.

Komentarze

```
...
%start COMMENT
%%
<INITIAL>[0-9]+ {return numtoken(atoi((yytext)));}
...
<INITIAL>"/*" {depth=1;yybegin(COMMENT);}
<COMMENT>"/*" {depth++;}
<COMMENT>"*/" {depth--;
                if(!depth)
                    yybegin(INITIAL);
                }
<COMMENT>.{}
```

Flex — użycie

Makefile

```
exp2.c: exp2.l  
    flex -o $@ $<
```

Jeśli pominąć `-o`, Flex stworzy plik `lex.yy.c` (dla kompatybilności ze starszym narzędziem Lex).

Alex

Generator lekserów dla Haskell'a; ta sama idea, trochę inna składnia.

```
{
module CalcLex (alexScanTokens) where
import CalcToken (Token(..))
}
%wrapper "basic"
$digit = 0-9
$alpha = [a-zA-Z]
tokens :-
    $white+           ; -- whitespace
    "--" .*          ; -- comment
    let               { \s -> Let }
    in                { \s -> In }
    $digit+          { \s -> Int (read s) }
    [=\+|-\*\//\(\)] { \s -> Sym (head s) }
    $alpha [$alpha $digit \_ \' ]* { \s -> Var s }
```

Alex — użycie

```
ben@sowa$ alex CalcLex.x
ben@sowa$ ghci CalcLex.hs
GHCi, version 6.12.1...
Ok, modules loaded: CalcLex, CalcTokens.
*CalcLex> alexScanTokens "let x = 1 in x +x"
Loading package array-0.3.0.0 ... linking ... done.
[Let,Var "x",Sym '=',Int 1,In,Var "x",Sym '+',Var "x"]
```

Dla ciekawych: yywrap...

```
<<EOF>> {
    if ( --include_stack_ptr < 0 ) {
        yyterminate() ; // Really end
    } else {
        lineno = lineno_stack[include_ptr] ;
        strcpy( the_file_name,
                file_name_stack[include_ptr]
                ) ;
        yy_switch_to_buffer(include_stack[include_ptr]);
        return (int) ';' ;
    } /* if */
} /* <<EOF>> */

%%

int yywrap() {
    return 1; /* there may be more input */
}
```